

Onderwerp schriftelijke mededeling college:

Datum schriftelijke mededeling:	29 januari 2026
Portefeuillehouder:	M.F.H. du Maine

Mededeling

Op 4 april 2024 is de motie ‘een leefbare Zandleij’ aangenomen in de gemeenteraad, bestaande uit 3 verzoeken.

1. Bij Waterschap De Dommel nadrukkelijk erop aan te dringen dat de waterkwaliteit in de Zandleij op korte termijn wordt verbeterd zodat het voor mens en dier weer een leefbare beek wordt;
2. Er bij Waterschap De Dommel op aan te dringen dat de inwoners van Helvoirt en Cromvoirt worden geïnformeerd over welke maatregelen worden genomen ter verbetering van de waterkwaliteit in de Zandleij;
3. Bij Waterschap De Dommel de tijdsplanning voor de renovatie van de waterzuivering op te vragen.

Graag verwijzen we u naar bijgevoegde informatiebrief van Waterschap De Dommel voor een nadere toelichting op verzoeken 1 en 3. Daarnaast zal er om tegemoet te komen aan uw tweede verzoek een artikel geplaatst worden in het Klaverblad.

Informatiebrief Zandleij

Update voor bestuurders van de gemeente Tilburg, Vught, Heusden en Waterschap Aa en Maas

Samen werken aan een schone Zandleij

1. Aanleiding

Geen waterloop in het Dommelgebied is de afgelopen twee jaar zoveel besproken als de Zandleij. Na een Arbo-melding en klachten uit de omgeving over de geur en kleur van het water kwam de Zandleij onder een vergrootglas te liggen. Sindsdien gebeurt er veel binnen wat we inmiddels de 'transitieaanpak Zandleij' noemen. In deze informatiebrief praten we u graag bij over waar we nu staan en hoe we samenwerken aan een betere waterkwaliteit van de Zandleij.

Over de Zandleij

De Zandleij is een 16 kilometer lange beek die begint in Tilburg-Noord en stroomt via Udenhout, Helvoirt en Cromvoirt naar het Drongelens Kanaal bij Vught. De Zandleij begint niet bij een natuurlijke bron, maar bij de rioolwaterzuivering RWZI Tilburg. Het rioolwater van alle Tilburgers en alle Tilburgse bedrijven wordt hier gezuiverd. Als het alle stappen van de rioolwaterzuivering heeft doorlopen stroomt het water in de Zandleij. Het is daardoor een van de weinig waterlopen die ook bij langdurige droogte vol blijft staan. Het gezuiverde rioolwater blijft 24 uur per dag in de beek stromen. Andere waterbronnen van de Zandleij zijn regenwater en grondwater. In Cromvoirt is het aandeel gezuiverd afvalwater in de zomer en winter respectievelijk 72 en 53%.

Belangrijkste conclusies en vervolg

We hebben de Arbo-melding en klachten meteen serieus opgepakt en allerlei onderzoeken gestart. Zo onderzochten we:

- of het water veilig is om bij te werken of langs te wandelen,
- welke stoffen erin zitten,
- waar de geur en kleur vandaan komen.

Op basis van de onderzoeken kunnen we concluderen dat het veilig is om langs de Zandleij te lopen of te werken. De geur varieert: soms is er geen geur, soms een typische 'effluentgeur' door zuiveringsprocessen, soms een zeepgeur en soms stank. De zeepgeur en stank worden waarschijnlijk veroorzaakt door bedrijven die afvalwater via de riolering lozen op de rioolwaterzuivering. De gelige kleur wordt onder meer veroorzaakt door humuszuren uit de slibverwerking en processen uit de energiefabriek. En door natuurlijke processen vermoedelijk vanuit natuurgebied de Brand. Wat betreft ecologie: vissen en waterplanten doen het redelijk, maar kleine waterdiertjes (macrofauna) hebben het moeilijker. De ecologische kwaliteit is dicht bij de rioolwaterzuivering beter dan verderop in het stroomgebied van de Zandleij.

Uit waterkwaliteitsonderzoeken van 1974 tot nu blijkt dat de concentratie van stoffen zoals ammonium, stikstof en fosfaat enorm zijn gedaald. In 1903 werden de eerste vloeivelden in gebruik genomen, omdat de waterkwaliteit verslechterde door de industriële ontwikkeling in Tilburg. In die tijd was er geen wetgeving die eisen stelden aan het lozen van afvalwater. Intussen wordt er met

betere technieken een veel beter zuiveringsrendement gehaald. Tegelijkertijd, het aantal milieuvreemde stoffen die de mens ontwikkelt en gebruikt neemt toe en een deel van deze stoffen komen ook in het water terecht. We hebben door nieuwe manieren van analyseren veel verschillende stoffen aangetroffen, waarvan we slechts van maximaal 18% de naam kennen. Het gaat vooral om medicijnresten, drugs en industriële stoffen: een groot maatschappelijk probleem waar we echt iets mee moeten.

De onderzoeksresultaten geven niet op alle vragen een eenduidig antwoord op. Hoe meer we weten hoe meer we beseffen niet alles te weten. Wat we vooral zien is dat het gaat om verschillende factoren die van invloed zijn. Het onderzoek geeft inzicht in wat voor factoren meespelen en wat vermoedelijke bronnen kunnen zijn. Dit geeft weer inzicht en instrumenten om verdere verbeterplannen uit te werken.

Bovenstaande conclusies van de onderzoeken hebben we onder meer gepresenteerd tijdens de Zandleij Zondag in juni 2025 in Pauwels. We hebben een Werkconferentie gehouden in Cromvoirt waarbij we met belanghebbenden spraken over innovatieve manieren om samen te komen tot een betere waterkwaliteit. We hebben aanwonenden uitgenodigd op onze rioolwaterzuivering in Tilburg om te laten zien hoe we rioolwater zuiveren en welke uitdagingen daarbij komen kijken. En we houden iedereen op de hoogte via de Zandleij Nieuwsbrief.

Deze conclusies zijn voor ons geen eindconclusie, maar juist de start om te kijken hoe we de waterkwaliteit van de Zandleij kunnen verbeteren. Samen met gemeenten, ondernemers, bedrijven en inwoners.

Een schonere Zandleij is goed voor de ecologie en voor de leefomgeving. En zou het niet mooi zijn we het water van de Zandleij nog een keer veilig kunnen hergebruiken voor bijvoorbeeld beregenen of vernatten van natuur? De uitgangspunten van de Transitie aanpak Zandleij zijn dan ook:

- Van taakgericht naar opgavegericht: niet de normen maar de maatschappelijke opgaven bepalen in belangrijke mate wat er nodig is
- Schoon water is het uitgangspunt; afvalwater niet schoonmaken maar schoonhouden
- De rioolwaterzuivering is niet de wasmachine van de samenleving: Het is niet vanzelfsprekend dat het waterschap alle stoffen eruit haalt. Gebruikers van drinkwater hebben ook een rol in het beperken van de afvoer van schadelijke stoffen.
- Van onbewust omgaan met water naar bewust: We hebben allemaal een taak om het schoon houden.

Binnen de Transitie aanpak Zandleij passen we op deze manier direct enkele uitgangspunten van onze nieuwe Visie op Schoon en Gezond Water toe: [Samen zorgen voor schoon en gezond water | Waterschap De Dommel](#)

2. Wat doen we

Wat we doen bij de Zandleij is, naast inzet van reguliere technieken, ook pionieren met de allernieuwste inzichten om een betere waterkwaliteit en ecologie te bereiken. Uitzoeken wat werkt. Kijken hoe we wijzer worden en welke maatregelen helpen. We testen innovatieve technieken uit binnen- en buitenland.

Extra zuiveringsstap

De rioolwaterzuivering in Tilburg wordt momenteel grondig gerenoveerd. In 2027 starten we met de bouw van een aanvullende zuiveringsstap om meer medicijnresten, fosfaat en stikstof uit het afvalwater te kunnen verwijderen. Dat is een belangrijke stap om de waterkwaliteit van de Zandleij te verbeteren. Daarmee gaan we niet alle stoffen verwijderen die we niet in het water willen hebben. Daarom willen we dat er aan de voorkant al minder stoffen in het gemeentelijke afvalwater terecht komen. Want wat er niet in zit, hoeven wij er ook niet uit te halen.

Nanobubbels

Bij de RWZI Tilburg hebben we een nanobubbels-installatie geplaatst op de plek waar het gezuiverde afvalwater de Zandleij instroomt. Deze blaast biljoenen minuscule kleine zuurstofbelletjes in het water voor het de Zandleij instroomt. Samen met studenten van de HAS kijken we naar het effect van de nanobubbels op de waterkwaliteit van de Zandleij. Het is voor het eerst dat deze installatie in Nederland wordt getest. Bekijk [hier](#) een uitlegvideo.

Waterharmonica

Begin 2026 starten we met een pilot bij de rwzi in Tilburg. We gaan achter de rioolwaterzuivering 4 kleine proef-waterharmonica's aanleggen op de plek van de oude vloeivelden. Het is onderdeel van het grotere plan voor het Water- en Klimaatlandschap Pauwels. Het doel van een waterharmonica is om het gezuiverde water uit de RWZI op een natuurlijke manier nog verder schoon te maken. Denk aan het verwijderen van medicijnresten en andere stoffen die na processen op de rioolwaterzuivering nog in het water zitten. Tegelijk helpt het project de biodiversiteit en zorgt voor schoner water in het stroomgebied van de Zandleij. Het project omvat de aanleg van een waterharmonica met verschillende zuiveringselementen, zoals rietvelden, helofytenfilters, en verticale doorstroomfilters. De proef met 4 verschillende opstellingen is uniek en er is al internationale belangstelling voor de resultaten.

Citizen Science: samen leren en meten

De Zandleij wordt een leeromgeving waar bewoners, onderzoekers en overheden samenwerken.

Doelen:

- Meer waarnemingskracht: bewoners meten geur, kleur en biodiversiteit.
- Bewustwording: deelnemers krijgen inzicht in hoe ons gedrag het water beïnvloedt.
- Transparantie: het delen van data maakt zichtbaar wat er werkelijk gebeurt. En het maakt het gesprek tussen bewoners, waterschap en gemeenten makkelijker.
- Vroege signalering: meldingen van schuim of geur als alarmsysteem voor bijvoorbeeld lozingen.
- Van bezorgdheid naar partnerschap: samen verantwoordelijkheid nemen.

Een groep belanghebbenden heeft zich al voor de pilot aangemeld. De deelnemers melden via een digitaal formulier wat ze zien, ruiken of horen bij de Zandleij. Denk aan kleur en geur van het water, maar ook vogels, vissen, insecten of planten. Samen verzamelen we zo informatie die helpt om het water beter te begrijpen.

Bewustwordingscampagne

Samen met de gemeente Tilburg zetten we in 2026 op een bewustwordingscampagne voor de inwoners van Tilburg. Gericht op kennis en gedragsverandering. Vanuit de Schone Maaswaterketen SMWK (samenwerkingsprogramma van waterschappen, Rijkswaterstaat en drinkwaterbedrijven voor een betere waterkwaliteit van de Maas) is al interesse getoond om hier samen in op te trekken.

Daarnaast zoeken we samenwerking met opleidingen en organisaties in Tilburg en omgeving om samen tot een impactvolle campagne te komen.

Instream River Training

Bij de Zandleij gaan we een pilot doen met Instream River Training. Dat is een slimme manier om een sloot of beek natuurlijk te laten stromen. Uniek voor Nederland, het is tot nu toe alleen in Oostenrijk en Australië getest. Dat doen we door onder water objecten in het water te plaatsen die de stroming van het water beïnvloeden. Ze wekken natuurlijke stromingen op, zodat het water niet alleen maar rechtdoor stroomt, maar meer natuurgetrouw beweegt. Zo krijgen vissen en andere dieren een betere leefomgeving. Omdat de structuren niet zichtbaar zijn, ziet het landschap er natuurlijk uit. Soms kun je zien waar de structuren zitten door rimpelingen in het water oppervlak. We plaatsen informatieborden langs de wandelpaden om te vertellen over deze bijzondere pilot.

Onderzoek hergebruik effluent

Met agrarische ondernemers uit de omgeving van de Zandleij, innovatieve bedrijven, terreinbeheerders, en provincie en gemeenten zijn we in gesprek over hergebruik van het gezuiverde afvalwater dat door de Zandleij stroomt. Bijvoorbeeld voor beregenen en het aanvullen van grondwater. Waar moet het water dan aan voldoen? En wat moet er gebeuren om op dat punt te komen?

Zandleij als landelijk icoonproject

De Zandleij is door Collectief Natuurinclusief uitgeroepen tot één van de acht landelijke Natuurinclusieve icoonprojecten. Doel van het collectief is om te stimuleren dat we natuur gaan zien als oplossing, dat we gaan investeren in een natuurinclusieve samenleving en dat er samen met 7 andere waterschappen geleerd en gedeeld wordt van- en met elkaar. Meer informatie: <https://www.collectiefnatuurinclusief.nl/natuurinclusieve-icoonprojecten-in-watersector>

Pilot Schone Maaswaterketen RWZI Tilburg

De Schone Maaswaterketen (SMWK) bestaat uit verschillende werkgroepen. Een daarvan is de werkgroep Bronaanpak. Deze werkgroep doet onderzoek naar stoffen die we niet in het water willen hebben. Industriële stoffen maar ook stoffen afkomstig uit huishoudens, zoals pijnstillers, PFAS en DEET. De werkgroep Bronaanpak van de SMWK gaat een pilot doen bij de RWZI in Tilburg om het effect van lozingen vanuit de industrie op de waterkwaliteit in beeld te brengen. Meer informatie: [Home - Schone Maaswaterketen](#)

3. Samen werken aan schonere Zandleij

Bovenstaande projecten geven aan wat er op dit moment al loopt aan activiteiten. Er wordt ingezet op samenwerken met andere overheden, bedrijven en inwoners die op de RWZI lozen en omwonenden van de Zandleij. December 2025 is deze aanpak besproken met gemeente Tilburg, Vught en Heusden en Waterschap Aa en Maas. Deze overheden gaven aan graag samen te werken met Waterschap de Dommel om mee te helpen om de Zandleij schoner te maken, in eerste instantie op de volgende onderwerpen: Aanpak indirecte lozers (starten met relevante lozers voor Zandleij in beheergebied RWZI Tilburg), Citizen Science langs de Zandleij naar geur, kleur en biodiversiteit en Publiekscampagne waterbewustzijn en waterkwaliteit.

Blijf op de hoogte via de nieuwsbrief

De Zandleij is inmiddels een proeftuin voor innovatie, samenwerking en bewustwording. Het begon met zorgen over stinkend water. Nu zetten we met z'n allen met veel inspiratie en energie onze schouders eronder. Samen maken we schoon en gezond water mogelijk. Dat is een mooie omslag. De Zandleij inspireert ons en hopelijk ook anderen om ook elders bij andere beken samen aan de slag te gaan.

Wij houden u graag op de hoogte van nieuwe ontwikkelingen via de Zandleij Nieuwsbrief. U kunt zich hiervoor inschrijven via deze [link](#).

Meer informatie over de onderzoeksresultaten: [Onderzoeken naar Zandleij | Waterschap De Dommel](#). Via deze link kunt u ook het onderzoeksrapport opvragen.